

Fra Krig og Fred

Dansk Militærhistorisk Kommissions Tidsskrift
Nummer 2020

Artikel:

Den svensk-danske maritime forbrødring fra 1918

Forfatter:©

Michael Hesselholt Clemmesen

Søgeord:

Danmark, Sverige, Tyskland, Rusland, Folkeforbundet,
1. Verdenskrig, 1920'erne

Resumé:

Forfatteren beskriver den nu glemte tætte forbrødring mellem de svenske og danske mariner, der indledtes fra 1912. I løbet af 1918 udviklede forholdet sig til et de facto-alliancesamarbejde mellem de to neutralitetsforsvarsstyrker under presset fra de krigsførendes inddragelse af Kattegat i deres operationer. De fremmede gesandtskaber erkendte udviklingen, og den britiske militærattaché i København og den britiske gesandt i Stockholm opregnede i analyser hjem de fordele, som de nordiske lande – og Storbritannien – kunne opnå ved et tættere formelt samarbejde mellem landene. Mod slutningen tog de to skandinavistiksindede ledende embedsmænd i marineministerierne, Hjalmar Rechnitzer i Danmark og Otto Lybeck i Sverige, initiativ til at udbygge det praktiske samarbejde med netværksskabende informations- og kammeratskabsaktiviteter, og allerede før Lybeck i 1927 blev værnschef, havde danske søofficerer adgang til den svenske flådes mest fortrolige tekniske felt, nemlig skydemetoder for det svære skibsartilleri på de nye panserskibe af *Sverige*-klassen.

Fra Krig og Fred

Dansk Militærhistorisk Kommissions Tidsskrift
Nummer 2020

Den svensk-danske maritime forbrødring fra 1918

Norrmännen uppfattade de som svekfulla och otacksamma på grund av unions-upplösningen, finnarna (inte finlandssvenskarna) som primitiva och halvasiatiska, och danskarna som darwinistiskt odugliga och utan livsvilja, eftersom de förde en negativ försvarspolitik. (Gunnar Åselius' karakteristik i email fra 1. september 2019 af den almindelige svenske holdning i årene før 1. Verdenskrig)

Opbygningen af sikkerhedspolitiske kontakter mellem Danmark og Sverige blev indledt i rammen af de vanskelige forhandlinger 1909-1912 om en fælles neutralitetserklæring under de internationale kriser før verdenskrigen. Det var vanskeligt at nå til et brugbart resultat, fordi både de svenske forhandlere og det danske udenrigsministeriums folkeretsspecialister var uenige med den danske flåde. De enten forstod eller accepterede ikke de argumenter, som viceadmiralen og det danske marineministerium fremførte for en ordning omkring og for passage af de danske stræder og territorialfarvandet, som både støttede dansk neutralitetshåndhævelse og kunne forventes at være acceptabel for Tyskland. Det forhold, at den danske regeringsleder, Klaus Berntsen også var forsvarsminister og dermed marineminister sikrede dog den danske regerings accept af flådens synspunkter, og Sverige accepterede teksten. Da Norge sluttede sig til den svensk-danske aftale nåede man til den fælles neutralitetserklæring af december 1912. Udenlandske observatører overtolkede enigheden og så muligheden af, at den ville lede til et nordisk forsvarsforbund, men ud over den fælles erklæring kom samarbejdet før krigsudbruddet i 1914 kun til at omfatte en enighed fra begyndelsen af 1913 om at udveksle oplysninger om, hvilken forsvarsopbygning man foretog som reaktion på en sikkerhedspolitisk krise.¹

Harry Wades memorandum om nordisk samarbejde

Samarbejdet mellem Sverige, Danmark og Norge udviklede sig under krigen i rammen af deres parallelle neutralitetspolitik gennem formelle topmøder og praktisk samarbejde. Dette fik den britiske militærattaché i København, den

---

1 Clemmesen, Michael H., *Det lille land før den store krig. De danske farvande, stormagtsstrategier, efterretninger og forsvarsforberedelser omkring kriserne 1911-13* (Syddansk Universitetsforlag, Odense 2012), pp. 336-345, 364 f.

intellektuelle, senere folkeretsaktive Harry Wade, til i vinter-forår 1918 at udarbejde en omfattende analyse af samarbejdet.² I sit "Memorandum. The Prospects of a Scandinavian League" konkluderede han på grundlag af de oplysninger, han kunne indsamle i Danmark: "It is established beyond all question that Sweden and Denmark should unite in a League; and it would seem advisable that Norway should also join them."

Grundlaget for Wades konklusion var det behov for samarbejde, der var opstået efter det russiske sammenbrud det foregående efterår, som havde ændret situationen i Østersøområdet. Ønsket om skandinavisk solidaritet var blevet diskuteret af de tre nordiske monarker under deres møde i Kristiania i november 1917. Økonomisk var samarbejdet naturligt med Sverige som mine- og industrinationen, Norge med handelsflåden og Danmark med Landbrug og handel. Wade konstaterede at den skandinaviske idé først og fremmest blev båret af universiteterne, mens de officielle myndigheder var skeptiske ligesom folk huskede de historiske modsætninger.

Strategisk var Sverige forkuseret mod Rusland, begunstiget af terræn egnet til forsvar men hæmmet af befolkningens begrænsede størrelse. Militært kunne landene samlet mobilisere en hærstyrke på 700.000 med 400.000 i felthæren, og det ville hjælpe på forsvaret af Nordsverige at have rådighed over danske og norske tropper. Kontrollen over Øresund og forsvaret af Skåne ville kunne lettes af et forsvarssamarbejde med Danmark. Modsætningsforholdet til Tyskland pga. Sønderjylland, angsten for dette lands magt samt den udsatte situation ved stræderne definerede Danmarks strategiske situation. Som en dansk journalist havde udtrykt det i *Finanstidende* 28. november 1917 i Wades oversættelse, var "følelsen af fysisk svaghed (debility) blevet en del af den danske sjæls karakter (second nature)". Wade konstaterede korrekt, at 1909-forsvarslovenes idé var at tage hensyn til tyske sikkerhedsinteresser. Hvis Danmark skulle have råd og tropper til at befæste og forsvare sin neutralitet, måtte landet have støtte fra sine naboer. Med hensyn til et forsvar mod Tyskland ville et nordisk forbund også være afhængigt af britisk militær hjælp. Norge var både mindst udsat og det vanskeligste land at forsvare. Truslen mod Nordnorge kom fra Rusland, og mod Syd- og Sydvestnorge var truslen et tysk eller engelsk forsøg på at erobre en base. Truslen i nord kunne kun mødes i samarbejde med Sverige.

Wade konstaterede, at krigen havde betydet en dybere gensidig interesse og sympati mellem de nordiske folk, ikke mindst fremkaldt af fælles tab til den tyske søkrigsførelse. På det økonomiske felt frygtede alle tre lande tyske planer om at dominere dem efter krigen, og landene gennemførte nu forhandlinger for at fjerne handelshindringer mellem sig. Da deres produktion i betydelig grad supplerede hinanden, ville dette være en klar fordel. Ruslands sammenbrud havde fjernet truslen derfra mod Sverige, men svenskerne var ikke sikker på, at denne

---

2 Midlertidig oberstløjtnant Harry Amyas Leigh Herschel Wade (<https://www.flickr.com/photos/58558794@N07/5818461486>)

situation ville være ved. I Danmark var man bange for Tyskland, men blokaden havde undergravet sympatien for Ententen, og befolkningen var krigstræt og påvirket af tysk propaganda. Følelsen af at være udsat for et tysk angreb var blevet intensiveret i løbet af krigen pga. udvikling af flytruslen. I Norge hadede sømændene tyskerne, mens købmænd og fiskere følte fjendskab over for England pga. blokaden, og dele af arbejderklassen var smittet af bolsjevikiske holdninger. Wade konstaterede, at indtil Tyskland blev alvorligt svækket, var et nordisk forbund urealistisk. Ganske vist støttede landene nu hinanden moralsk gennem fælles optræden, men denne virkning blev opnået uden et formelt forbund. Men når krigen var slut, ville et nordisk forbund være i vestmagternes interesse som modvægt til Tyskland. Mulighederne for at inddrage Finland blev hæmmet af, at kun 10 % af befolkningen var skandinaver, mens resten havde asiatiske rødder.³

I slutningen af juli 1918 roste den britiske gesandt i Stockholm, Esme Howard,⁴ over for den britiske udenrigsminister Wades analyse for sin grundighed, men supplerede oberstløjtnantens behandling af Sverige med for det første at konstatere, at konservative kredse inklusive hoffet og militæret før krigen havde en kritisk holdning til Norge og så Danmark som for militært svagt til at være interessant som partner. Derimod viste partierne til venstre interesse i et tættere samarbejde med naboerne, dog uden at de forestillede sig, at dette skulle omfatte et politisk eller militært forbund. Under krigen ændrede holdningerne sig i positiv retning, dog således at tyskvenlige højre kræfter fortsat var modstandere, men med systemskiftet til en center-venstre flertalsregering under krigen var støtten til et skandinavisk samarbejde øget, også som en modvægt til tysk indflydelse. Howard så et nordisk militært samarbejde som urealistisk, men en øget økonomisk integration som ønskelig og i britisk interesse. Han så det også som stærkt ønskeligt, at Finland blev inddraget.⁵

Miliærattachéen havde taget udgangspunkt i den stadige tilnærmelse mellem de nordiske lande under krigens pres mod den fælles neutralitet, men med sit primært landmilitære fokus overså han det praktiske samarbejde, som de nordiske flåder diskret opretholdt under krigen, og det blev, som vi skal se, ikke en tysk, men en engelsk krigshandling, der fremprovokede at dette samarbejde i krigens sidste uger udviklede sig til at få en de facto-alliances karakter mellem de svenske og danske flåder.

I første omgang havde forbrødringen af de svenske og danske mariner dog en anden baggrund.

---

3 The National Archives (TNA), FO 371/3358, British Legation, Copenhagen, 15.3.1918, sendt 28.3.1918 "Memorandum. The Prospects of a Scandinavian League", pp. 78-142.

4 Esmé William Howard, 1st Baron Howard of Penrith.

5 TNA, FO 371/3358, Stockholm, 29.7.1918, Mr Esme Howard, No. 267, "Inter-Scandinavian Relations. Finland. International League of Peace. Remarks concerning our policy towards Scandinavian League and also our policy towards Finland. Observations on Colonel Wade's Memorandum on Scandinavian League".

Hjalmar Rehnitz i Marine-
ministeriet ved slutningen af
1. Verdenskrig.
(Foto: Fra erindringerne. I familieej)

Den danske marines udspil

“Det er min opfattelse, at selv denne beskedne form for nordisk maritimt samarbejde (som de gensidige foredrag var) ... har bidraget til yderligere at fæstne og udvikle de venskabs- og kammeratskabsbånd, der i så mange henseender består mellem de tre landes mariner og i særlig grad mellem den svenske og danske marine.”
(Viceadmiral Rehnitz i sine erindringer)

Der var gode grunde til, at viceadmiral Hjalmar Rehnitz – som i det indledende citat fra hans erindringer fra 2. Verdenskrig – i et tilbageblik to årtier senere kunne opfatte forholdet mellem de svenske og danske mariner som specielt betydningsfuldt og tæt. I den sydlige del af Østersøen og i Kattegat var deres operationsområder fælles, og det var også flere af deres opgaver i en situation, hvor begge lande var neutrale. Fællesskabet om Øresund betød også, at Sverige havde en andel i udfordringer, der knyttede sig til Danmarks placering på tværs af stræderne. Det, der skilte, var, at den stormagt, der direkte påvirkede landets sikkerheds- og forsvarspolitik, for Sveriges tilfælde traditionelt havde været Rusland, mens Danmark siden 1864 havde måttet tilpasse sig tilværelsen i Tysklands skygge.

Indholdet i Rehnitzers privatarkiv i Rigsarkivet er i alt væsentligt præget af hans fokus på dokumenter og beskrivelser, der skulle styrke hans forsvar mod de anklager, der blev rettet mod ham som ansvarlig for flådens passive optræden den 9. april.

Opbygningen af foredragssamarbejdet med de to andre nordiske flåder er en af de få andre sager, hvor han har valgt at bevare kilderne. Rechnitzer koncentrerede sig om dette begrænsede samarbejde uden at tage udgangspunkt i beskrivelsen af det arbejde med at udarbejde en fælles nordisk neutralitetsdeklaration og aftalen om at udveksle oplysninger om kriseforanstaltninger, der som nævnt var opnået under Balkankrisen i 1912-13.⁶ Han beskriver heller ikke det omfattede praktiske samarbejde om at håndtere minetruslen, der blev indledt med en aftale mellem de tre landes marineministerier fra begyndelsen af 1915 om at dele ansvaret for at patruljere farvandene for at finde og uskadeliggøre drivende miner. Det var et samarbejde, som blev konsolideret igennem den efterfølgende gensidige udveksling ved skriftlig information og afholdelse af nordiske minekonferencer om minetruslens karakter.⁷

Den væsentlige forskel mellem det hidtidige samarbejde og Rechnitzers lille projekt var, at det ikke var knyttet til en truende eller faktisk krig. Foredragssamarbejdet skulle virke i fredstid. Det blev startet i forlængelse af det svenske studiebesøg ved den danske undervandsbådsflotille, der fandt sted i slutningen af krigen. Den svenske kommandørkaptajn af anden grad, Axel Henrik Gisiko, der var påtænkt anvendt i en ny stilling som inspektør for den svenske ubådstjeneste, besøgte sammen med kaptajn Axel Porat Norlander fra 1. Ubådsdivision Danmark og søgte herunder hjælp og gode råd fra Rechnitzer. Han havde jo fra 1912 til 1917 været den formelle og praktiske leder af opbygningen og udviklingen af det danske ubådsvåben, der i 1918 var organiseret i *Undervandsbåds- og Flyvebådsdelingen*.

Under en frokost i Tivoli havde de udviklet idéen om et besøgssamarbejde med gensidige foredrag i søofficersforeningerne i flådestationsbyerne. Som Norlander skrev i sit brev til Rechnitzer fra begyndelsen af juni 1928, havde dette "*länge varit en af Kaptens älsklingsplaner!*", som han selv fandt af stor nytte, hvorfor han havde støttet ideen over for kommandørkaptajn Otto Lybeck, chefen for det svenske søforsvarsdepartements "Kommandoexpedition", dvs. dets sømilitærfaglige stab.⁸ Selv kom Norlander, der havde været en af Sveriges første ubådschefer, ikke til at bidrage til samarbejdet, da han i 1920 forlod marinen for at blive generalsekretær for den svenske Kongelige Auto Klub.⁹ Som Norlander havde opfordret ham til, rejste Rechnitzer sagen direkte over for Lybeck. Det skete i et brev fra 6. august 1918. Rechnitzer foreslog, at man indledte med at holde seks foredrag fordelt på møder i de tre hovedstæder, eksempelvis 15. november, 15. januar og 1. marts.

6 Clemmesen, Michael H., *Det lille land før den store krig* (2013), pp. 336-345, 363-365.

7 Rigsarkivet, Flådens Overkommando, Flaadens Stab, Fortroligt, 18-9-1920, *Den udrustede Flaades Virksomhed under Sikringsperioden 1/8 1914-31/3 1919*, pp. 386 ff.

8 Bjerg, Hans Christian (red.), *Admiral Rechnitzers maritime og politiske erindringer 1905-40* (Gyldendal, København 2003), pp. 82-83, 110-111; Rigsarkivet, H. Rechnitzer, Korrespondance, dagbøger m.m., Pk. 2, 1:a ub-divisionen, Stockholm I (udateret, besvaret 7.6.1918) til Direktøren i Marinministeriet, Kaptajn H. Rechnitzer.

9 <http://runeberg.org/skistock/0368.html>; <https://sok.riksarkivet.se/Sbl/Mobil/Artikel/8369>

Rechnitzers brev sluttede med en liste med foredragsemner: Uddannelses- og skolespørgsmål, organisationsspørgsmål, beskrivelser af materiel samt våben og kommunikationsmidler, samarbejde mellem fartøjer og kystartilleri, søofficers deltagelse i ekspeditioner, civile ansættelsesmuligheder for det faste personel efter tjeneste, aflønnings- og pensionsspørgsmål, folkeretsspørgsmål, opmålings- og søkort samt navigationsspørgsmål, bjærgning af krigsskibe, retspleje og sundhedsområdet. Listen omfattede alt andet end marinernes strategiske og politiske ramme samt samvirket med luftfartøjer.

Mens Rechnitzers svenske kontakt i spørgsmålet som nævnt var kollegaen Lybeck, var den norske kontakt direktøren for Marinens Minevæsen i Horten, kommandørkaptajn Niels Nickelsen. Han blev orienteret om sagen i et brev fra den 20. august. Nickelsen svarede den 9. oktober efter at have kontaktet Forsvarsdepartementet i Kristiania, at man i princippet støttede idéen, men så længe krigen varede, ville søofficerskorpset være spredt for alle vinde. Derimod "*maa vel denne forbandede krig ta slutt*", så til "*nexte aar*" kunne man måske se på muligheden.

I samme periode, hvor man var i gang med at drøfte Rechnitzers projekt, markerede svenskerne det gode forhold til Danmark. I slutningen af september kom den svenske konge på besøg i København sammen med Kystflåden med panserskibene *Sverige* og *Oscar II*. Admiralens stabschef (flagkapten) på flagskibet *Sverige* var kommandørkaptajn af første grad Axel Henrik Gisiko,¹⁰ den ældste af de to svenske officerer, som Rechnitzer nogle måneder tidligere havde haft på studiebesøg om undervandsbådsforvaltning.

I modsætning til nordmændene svarede Lybeck den 16. oktober, at man ikke alene støttede idéen, men man kunne straks gå i gang med foredrag i midten af november 1918 og januar og maj i 1919. I Sverige skulle der dog holdes foredrag i både Stockholm og Karlskrona, i Norge i Horten. Gruppen af rejsende foredragsholdere skulle omfatte to fra hvert land, hvoraf den ene burde være fra marineledelsen ("*resp. lands overstyrelse*"). Lybeck godkendte samtidig Rechnitzers meget brede liste over foredragsemner.

Søofficersforeningen i København fik mulighed for at kommentere sagen. Man gav den 7. november sin "*varmeste Tilslutning*", men foreningen støttede Norge i, at man skulle vente til efter krigen og var bange for, at den svenske forudsætning om, at marineledelsen skulle stille den ene foredragsholder, kunne ende med at blokere for gennemførelsen af foredragene. Man gjorde også klart, at foreningen ikke havde penge til at dække udgifterne. Efter at have modtaget svarene støttede Rechnitzer det norske forslag om at vente med at starte til efter krigens afslutning.¹¹

10 Rigsarkivet, Marinestaben, Sagsakter 1911-1919, pk. 32, Udenrigsministeriet, 1. Departement, Journal Nr.5.F.30 af 14.9.1918 ,ed Kungl Svenska Beskickningen. Förteckning,befälspersonalen å pansarbåtarna Sverige och Oscar II.

11 Rigsarkivet, H. Rechnitzer, Korrespondance, dagbøger m.m., Pk. 2, Rechnitzer af 6.8.1918 til Hr. Kommandørkaptajn af 1ste Grad Otto Lybeck, Chef for Sjöforsvarsdepartementets Kommandoekspedition, Stockholm; Rechnitzer af 20.8.1918 til Hr. Kommandørkaptajn N.S.S.

I december 1920 rejste Rechnitzer sagen igen over for Lybeck med et forslag om, at han selv og eventuelt også prins Axel, en af de mest rutinerede danske undervandsbådsofficerer, kom til Sverige i februar 1921 for at holde foredrag i de to søofficersforeninger. Straks efter modtagelsen af Lybecks positive svar fra den 20. december skrev Rechnitzer til Norge for at orientere Nickelsen om det svenske svar og med et tilbud om, at han selv og prins Axel kom til Norge før eller efter besøget i Sverige. Rechnitzer ville selv gå ud over sin egen listes emner: *“For mit eget Vedkommende havde jeg tænkt mig at ville tale om den danske Marine under Krigsaarene, med en kort Omtale af vor militærpolitiske Stilling ogsaa før Krigen, et Emne, som jeg haaber kunde være af nogen interesse”*.

Lybeck bekræftede invitationerne 7. januar, men ønskede samtidig at aftale eventuelle protokolkonsekvenser af, at den ene foredragsholder var prins. Tre uger senere fulgte bekræftelsen fra Nickelsen angående foredragene i det *Sjømilitære Samfund* i Horten, hvor han selv var formand. Rechnitzer svarede hurtigt Nickelsen, at han foreslog, at foredragene blev holdt i Horten i begyndelsen af marts. Prins Axel ville holde et foredrag med lysbilleder fra et studiebesøg i Amerika,¹² mens Rechnitzer selv havde *“tænkt mig at tale om dansk Militærpolitik, med særligt Henblik paa Marinens Forhold”*. I et brev fra Lybeck fra den 17. februar og fra Horten den 26. februar blev dagene endeligt fastlagt til at blive tirsdag den 29. marts i Stockholm, torsdag den 31. marts i Horten og mandag den 4. april i *Sjöofficers-Sällskapet* i Karlskrona. Begge foredrag skulle afholdes fra kl. 19.30 eller 20, og senest kl. 22 fulgte supper. Prins Axel skrev til kong Haakon for om muligt at få ham til at komme ned til Horten. De svenske foredrag i København blev afholdt i Søofficersforeningen i Bredgade den 19. november.

Da Rechnitzer tænkte tilbage på foredragene to årtier senere, da han skrev sine erindringer, huskede han, at de *“var meget talrigt besøgt og blev modtaget med meget velvilje og kom til at danne indledningen til de mange foredrag, der hvert år senere afholdtes alternativt i de 3 lande til ...”*¹³ Mens Nickelsen forlod søværnet i

---

Nickelsen, Direktør for Marinens Minevæsen; Marinens minevæsen, Horten, 9.10.1918, Kopnr. 3769/18 k til Herr Kaptein Rechnitzer, Marineministeriet, København; Sjöforsvars Departementets Kommando-Ekspedition, Nr. 1016 af 16.10.1918 til Departementschefen i marineministeriet, kaptajnen Rechnitzer, Köpenhamn med Eksempel a foredragsämnen (Foreslagne av Kaptajn Rechnitzer); Rechnitzer 22.10.1918 til Hr. Kommandørkaptajn Otto Lybeck, Chef for Sjöforsvars Departementets Kommando Ekspedition, Stockholm og til Hr. Kommandørkaptajn Mickelsen, Direktør for Marinens Minevæsen, Horten; Søofficersforeningen i København af 7.11.1918 til Hr. Kaptajn Rechnitzer.

12 Sammen med en værftingeniør og to andre premierløjtnanter, hvor den ene som prins Axel var marineflyver. Fandt sted i eftersommer-efterår 1918 Rigsarkivet, Marinestaben, Sagsakter 1911-1919, Pk. Nr. 30, Udenrigsministeriet, Nr. 14.T.25 af 24.7.1918 til Marineministeriet; Marineministeriet, Fortroligt No. 4993 af 6.8.1918 til Flaadens Overkommando.

13 Bjerg, Hans Christian (red.), *Admiral Rechnitzers maritime og politiske erindringer 1905-40* (Gyldendal, København 2003), pp. 110-111; Rigsarkivet, H. Rechnitzer, Korrespondance, dagbøger m.m., Pk. 2, Chefen for Sjöforsvarets Kommando-Expedition af 20.12.1920 til Herr Kaptajn Rechnitzer; Departementschef i Marineministeriet, Kaptajn H. Rechnitzer, 28.12.1920 til Hr. Kommandørkaptajn Nickelsen, Direktør for Marinens Minevæsen, Horten; Chefen for

1922 for at blive Telegrafdirektør, fik Rechnitzer og Lybeck i de efterfølgende år en stadig mere central rolle og endte begge som chefer for deres værn.

Svenske bidrag

“... mellan fejderna har en fortskridande strävan gjort sig gällande och flerfaldiga gånger kommit till uttryck i avtal om politisk, ekonomiskt, kulturellt eller annat enande ... Svensken känner sig lika trivsamt hemma på Själlands leende kust, som dansken i Skånes vackra bygder” (Otto Lybeck i indledningen til sin *Öresund i Nordens historia*, Malmö 1943).

Citatet ovenfor er fra den bog om Øresunds historie, som Lybeck skrev, mens Rechnitzer arbejdede på sine erindringer og sin forklaring af begivenhederne om morgenen den 9. april 1940. Som teksten viser, var også svenskeren skandinavist.

Lybecks direkte og væsentligste hjælp til nabolandet var allerede givet i midten af 1918. Det skete i håndteringen af den alvorligste krise, Danmark var kommet i under 1. Verdenskrig. Krisen, der nu er glemt, blev fremkaldt af den danske internering af de dele af besætningen på den succesrige hjælpeekspedition *Wolff*, der havde været placeret som prisebesætning på den spanske kuldamp *Igotz Mendi*, da den strandede ud for Højen Fyr ved Skagen den 24. februar 1918. Det var samme dag, hvor *Wolff* ankom til hjemhavnen Kiel og indledte det triumftog, der derefter fortsatte i Berlin. Interneringen af prisebesætningen blev af Danmark set og forsvaret med den tolkning af Haager-konventionerne, som regeringen under hele krigen havde haft som grundlag for sin neutralitetsoptræden. Men her ved kulminationen af Tysklands magt under krigen efter Ruslands nederlag og lige før hærens iværksættelse af den afsluttende offensiv på Vestfronten var Danmarks internering af prisebesætningen en upassende og uacceptabel sabotage af den tyske flådes største triumf. Chefen for den tyske flådes admiralstab, admiral Henning von Holtzendorff, gjorde den 28. februar klart for den danske Berlin-gesandt, at dette var både kejserens og flådens klare opfattelse. Midt i marts meddelte flåden den tyske gesandt i Danmark, at hans manglede evne og vilje til at standse interneringen betød, at man havde mistet sin tillid til ham og ikke læn-

---

Sjöförsvarets Kommandoekspedition af 7.1.1921 til Departementschefen, Herr Kaptajn H. Rechnitzer. Marineministeriet, Köpenhamn; Kommandørkaptein Nickelsen, Formann i Sjømilitære Samfund af 28.1.1921 til Herr Kaptajn Rechnitzer, Departementschef i Marineministeriet, Kjøbenhavn; Departementschef, Kaptajn Rechnitzer, Marineministeriet, (uden dato) Februar 1921 til Hr. Kommandørkaptein Nickelsen, Formann i Sjømilitære Samfund, Horten; Kommandørkaptein J.F. Ziesler, fungerende formand i Sjømilitære Samfund af 26.2.1921 til Hr. Departementschef, Kaptajn Rechnitzer; Prins Axel, Prins Carls Palats, Stockholm, 2.3.1921 til Kære Hr. Kaptajn; Chefen för Sjöförsvarets Kommando-Expedition af 3.3.1921 til Bästa Herr Kaptajn Rechnitzer; Departementschef, Kaptajn Rechnitzer, Marineministeriet, (uden dato) til Hr. Kommandør Riben, Chefen för Sjöförsvarets Kommando-Expedition, Stockholm

Kommandør Otto Lybeck fra perioden fra 1918 til 1921 som chef for Søforsvarsdepartementets Kommandoekspedition. (Foto fra Lybecks privatarkiv i Krigsarkivet)

gere ville lade hans vurdering af en fremtidig krise få udsættende virkning på en eventuel tysk operation mod Danmark.

I de næste uger stod de danske og tyske opfattelser af det folkeretlige grundlag over for hinanden uden mulighed for kompromis. Men den 17. maj kunne gesandten i Berlin oplyse, at det tyske udenrigsministerium nu gik med til at lade en international undersøgelseskommission afgøre stridsspørgsmålet, hvis den internerede prisebesætning fik "orlov", dvs. kunne rejse hjem, indtil kommissionens afgørelse forelå. Det var reelt et tysk ultimatum med krav om øjeblikkelig frigivelse af de internerede. Hjemrejsen blev sandsynligvis diskret iværksat den 18. maj samtidig med beslutningen om at henvise sagen til kommissionens behandling.¹⁴ Derfor var der ikke hastværk med at indlede kommissionens arbejde, og det blev først begyndt, da den samledes i København i begyndelsen af august.¹⁵ Den fik et dansk og et tysk medlem og en svensk formand, den svenske højesteretsdommer og senere udenrigsminister, Erik Teodor Marks von Würtemberg. Da de dan-

14 Clemmesen, Michael H., "Dansk neutralitetshævdelse 1915-18: Om at lære tilpasning og at tage konsekvensen", Clemmesen, Michael H. (red.), Om læring og indsigt fra krig, Bind I. Isted 1850 til Musa Qala 2006, Dansk Militærhistorisk Kommission og Forsvarsakademiet, Syddansk Universitetsforlag, Odense 2018, pp. 247-260. Da jeg skrev artiklen, havde jeg den opfattelse, at man lod besætningen rejse hjem tidligere, men da Udenrigsministeriets folkeretsansvarlige, Georg Cohns, meget lange memorandum fra månedsskiftet april-maj 1918, ikke nævner muligheden af at lette presset ved at sende de internerede på "orlov" hjemme: se Rigsarkivet, Udenrigsministeriet, Gruppeordnede sager, Pk. 10-35, "Haster. Cohn: Udkast til Memorandum af 30-4-1914 (dvs. 1918) om Igotz Mendi", ses det nu som mest sandsynligt, at denne løsning først blev iværksat lige efter 17. maj.

15 Rigsarkivet, Marinestaben, A. Sagsakter 1911-1918, Pk. 31, Udenrigsministeriet, O.5., 10.G.115. af 6.8.1918

ske og tyske opfattelser var fastlåste, blev bidraget fra den svenske formand afgørende. Hans maritime sagkyndige var kommandørkaptajn af første grad Otto Lybeck.¹⁶

Kommissionen og dens arbejde blev holdt hemmelig for offentligheden.¹⁷ Dens resultat forelå den 20. august og gik ud på, at Danmark godt kunne have haft den opfattelse, at man kunne internere prisebesætningen, men at landet på den anden side ikke havde pligt til dette. Men alt dette var kun af teoretisk og juridisk interesse, da besætningen for længst var rejst hjem til Tyskland for at slutte sig til resten af besætningen fra *Wolff*. Mens den danske gesandt i Berlin fandt, at afgørelsen måtte være tilfredsstillende for alle parter, var Erik Scavenius utilfreds med den "*Bjørnetjeneste, den gode Svensker har vist os*", dvs. von Württemberg.¹⁸ Scavenius opholdt sig jo også længere fra det tyske pres end gesandten i Berlin, grev Carl Moltke, der i øvrigt selv havde en baggrund som søofficer.

I vinteren 1915 var de tre nordiske lande som allerede nævnt blevet enige om at dele ansvaret mellem sig med hensyn til patruljering for at finde og uskadeliggøre drivende miner. Derefter var det konkrete samarbejde indtil sommeren 1918 begrænset til som ren rutine at udveksle korte oversigter over denne indsats hver fjortende dag. Dette ændrede sig imidlertid i sommeren 1918, parallelt med *Igotz Mendi*-krisen, men uafhængigt af denne.

Vejen mod de facto-optræden som neutralitetsallierede

I april, dvs. lige efter at Harry Wade havde sendt sit notat, gennemførte den britiske flåde sit andet "sweep" med lette enheder ind i Kattegat, og denne gang var formålet ikke kun at sænke de tyske skibe, man mødte, her fem trawlere. Operationen var her et dække for en minelægning, der skulle gøre det risikabelt for tyske ubåde at anvende denne rute på vejen til og fra patruljerne ved De Britiske Øer. Minerne var imidlertid ikke stabile, de flyttede sig fra deres positioner og ramte andet end tyske ubåde. Snart kom Storbritannien under angreb i de svenske medier, der også var stærkt utilfredse med britiske forsøg på at benægte ansvaret og skyde skylden på tyskerne.

Begivenhederne medførte i den tidlige sommer en etablering af en helt ny type og direkte samarbejde mellem de nordiske mariner. Med henvisning til en kontakt mellem de svenske og danske mariner den 10. maj om begivenhederne i Kattegat foreslog diplomaten Johan Westergaard Kruse den 13. maj Marineministeriet, at der blev etableret et direkte varslings- og rapporteringssamarbejde mel-

16 <https://sok.riksarkivet.se/Sbl/Mobil/Artikel/9943>.

17 Rigsarkivet, Udenrigsministeriet, Gruppeordnede sager, Pk. 10-35, Koncept af den 17.8.1918 "Udenrigsminister Scavenius, Voergaard, Dybvad, Den her siddende Kommission ..."

18 Rigsarkivet, Udenrigsministeriet, Gruppeordnede sager, Pk. 10-35, Kongelig Dansk Gesandtskab, Berlin, No. 1464 af 23.8.1918 til Udenrigsministeriet; Voergaard 23.8.1918, "Kære Zahle, Tak for Afskrift ...". Det tyske medlem var neutralitetsretsspecialisten, Kapitän zur See Ernst Vanselow, og den danske folkeretssagkyndige kommandør Jacob Bloch.

lem landenes operative maritime myndigheder. Man skulle ad hurtigste vej, dvs. telefonisk eller telegrafisk, rapportere til hinanden om miner, kanonskydning og afholdelse af egne øvelsesskydninger. Omkring Sundet og Kattegat ville der skulle ske et direkte samarbejde mellem de svenske marinemyndigheder i Göteborg og Malmø og den danske flådes overkommando på Holmen. Da der var risiko for, at krigsdeltagerne opfangede meldinger med radiotelefoni, godkendte svenskerne kun en gensidig rapportering om udlægning af mineringer og drivende miner. Det danske udenrigsministerium iværksatte det nye rapporteringssamarbejde i en skrivelse til Marineministeriet fra 6. juni 1918.

Danskerne begyndte 16. maj en minesøgningsoperation efter de nye miner ud for Skagen og ned langs den nordjyske østkyst, og rydningen af de britiske miner fra april 1918 ved Anholt blev emnet for krigens sidste skandinaviske minekonference, der fandt side omkring 24.-25. juli i Göteborg. Svenskerne ønskede at opnå en aftale om det geografiske ansvar for strygning af minerne. Den danske deltager var kaptajn Niels Bonde, de svenske kommandørkaptajn Axel Henrik Gisiko og minespecialisten kaptajn Nils Arnberger. Strygningsarbejdet hastede pga. efterårsfiskeriet. Konferencen blev enig om, at man kun behøvede at have aftale om strygningen i de områder, hvor mere end ét land var interesseret.

Det var også på denne baggrund af stigende interesse for samarbejde med danskerne, at man skal se Lybecks positive reaktion på Rechnitzers brev fra 6. august 1918 med forslag om et mere end praktisk samarbejde. Det er uklart, om det nåede Lybeck allerede under hans ophold i København som sagkyndig i *Igotz Mendi*-kommissionen i sensommeren.

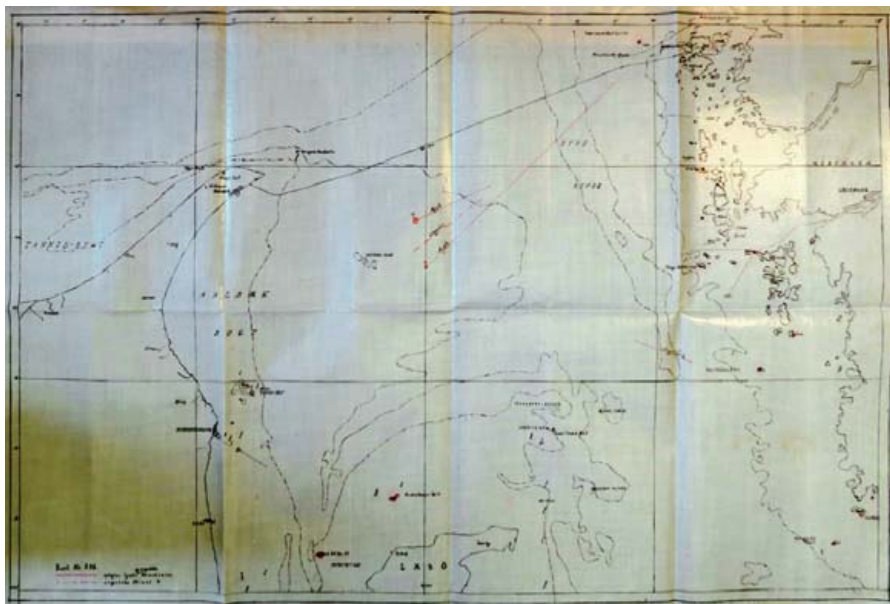
En ting var dog aftaler om fordeling af ansvaret, en anden ting de rådige ressourcer, hvor Danmark ud over nu i Kattegat også havde alvorlige mineproblemer i Stræderne og ved Nordsøkysten, så i de efterfølgende uger blev det klart, at den svenske flåde måtte påtage sig hovedbyrden, og den 23. august bad svenskerne om at få mulighed for at "anløbe" nordjyske havne under indsatsen. Et par dage senere blev det klart, at briterne ikke modsatte sig en kombineret svensk-dansk minerydningsoperation, den 28. august godkendte det danske marineministerium den svenske anvendelse af danske havne, og godkendelsen nåede Stockholm den 30. Allerede den 27. august var de første minestrygningstorpedobåde løbet ind i Frederikshavn.¹⁹

Samarbejdet mellem de danske flåder i krigens sidste måneder gik således med indledningen af den formelt koordinerede minestrygningsoperation i Kattegat langt ud over den gensidige rapportering mellem de operative myndigheder. Det

---

19 For en beskrivelse af baggrunden: Clemmesen, Michael H., *Den lange vej mod 9. april. Historien om de fyrre år før den tyske operation mod Norge og Danmark i 1940*, (Syddansk Universitetsforlag, Odense 2010), pp. 463-467; Rigsarkivet, Marinestaben, Sagsakter, Pk. 29, Udenrigsministeriet. 1' Departement, Journal Nr. 14.X.15 af 6.6.1918 til Marineministeriet; Pk. 30, Udenrigsministeriet af 15.7.1918 til Marineministeriet; Marineministeriet O.5. Nr. 4983 af 6.8.1918; Krigsarkivet (KrA), Generalrulla Nils Josef Arnberger; Ahtola Nielsen, Jan, behandler forløbet i igangværende bogprojekt om nordisk samarbejde under 1. Verdenskrig.

Kaptajn Barfods skitse fra 21. september, der med rødt angav den svenske styrkes opfattelse af de tyske og engelske miners placering. Den viste sig den 24. september at være ukorrekt. (Rigsarkivet)

blev tale om et direkte og praktisk samarbejde mellem de to mariner. Den 19. september kunne chefen på den danske torpedobåd *Ormen*, premierløjtnant Povl Scheibel, videregive detaljer om svensk minestrygningsgrej, som han havde modtaget af nabomarinens minestrygerstyrke. Grejet blev nu derefter hurtigt kopieret på Orlogsvæftet og testet ved forsøg. Chefen for torpedobåden *Flyvefisken*, kaptajn Halvdan Barfod, kunne dagen efter meddele, at en styrke på otte gamle svenske torpedobåde den 20. september var påbegyndt minerydningen på trods af protest fra både England og Tyskland. Senere, den 7. november, umiddelbart før afslutningen af operationen, kunne chefen fra inspektionsskibet *Diana* i Skagen, kaptajn Otto Lagoni, videregive afgørende tekniske detaljer ved de nyeste britiske miner, som den svenske styrke havde fundet.

Den 21. september bekræftede Barfod Scheibels vurdering af minestrygningsgrejet og konstaterede, at det mindede om det grej, som tyskerne anvendte. Han vurderede, at det eksisterende danske grej var værdiløst på grund af de nye tyske og engelske miners meget svære ankerwirer. Han gav også navnene på de svenske torpedobåde og angav, at de blev støttet af depotskibet *Gunhild*.²⁰

20 Rigsarkivet, Marinestaben, Sagsakter 1914-1919, Pk. 32, Chefen for Torpedobaaden *Ormen*, Lb. Nr. 52 af 19.9.1918 til Flaadens Overkommando med Chefen for *Flyvefisken*'s påtegning fra 21.9.1918; Chefen for Torpedobaaden *Flyvefisken*, No. 176, Fortroligt af 20.9.1918 til Flaadens Overkommando; Marinestaben, Sagsakter 1914-1919, Pk. 33, Chefen for Inspektionsskibet *Diana*, Lb. Nr. 376 af 7.11.1918 til Flaadens Overkommando.

Den 25. september rapporterede Barfod om den alvorlige ulykke, der den 24. havde ramt den svenske styrke, som han havde fulgt med *Flyvefisken*. Svenskerne havde fejlbedømt udstrækningen af minelinjerne. Den svenske styrkes chef sejlede ind i Skagen for at fortælle dette til danskerne, men da styrken afsluttede dagens arbejde og sejlede mod Göteborg var det gået galt. *Gunhild* blev minesprængt, mistede forskibet og sank hurtigt. Af besætningen på 29 mand forsvandt 15 inklusive chefen, og to dræbte og fire sårede blev bragt i land i Skagen. Ulykken skete i et tysk felt, og den svenske chef kunne ikke udelukke, at ulykken var sket, fordi der bevidst var udlagt miner lige under overfladen for at vanskeliggøre rydning.

Den svenske ministrygerstyrke havde allerede før ulykken anvendt Skagen som fremskudt base for ministrygningsindsatsen som en meget positiv tolkning af tilladelsen til at "anløbe" havnen. Som det kan ses af kortet, ligger den danske havn bekvemt tæt på minefelterne. Dvs. at de to neutrale landes mariner her optrådte i de følgende uger som allierede styrker, hvor danskerne stillede base til rådighed og koncentrerede sig om ministrygning på dansk territorialfarvand, mens svenskerne tog sig af de krigsførendes felter midt i Kattegat. På det helt praktiske plan var Harry Wades tanke om svensk-dansk militært samarbejde blevet en realitet. Den 21. oktober kunne det svenske marineministerium meddele, at de alene i den foregående uge havde uskadeliggjort ca. 70 britiske forankrede miner.²¹

Den 16. september 1918 havde minerapporten fra Otto Lybecks Kommandoekspedition i det svenske søforsvarsdepartement stadig haft det samme summariske indhold som tidligere under krigen: et par linjer med oplysning om, hvor mange miner, der var drevet i land og uskadeliggjort på de vestsvenske kyststrækninger. Kun en uge senere var alt ændret i forlængelse af en note, som det danske udenrigsministerium den 17. september havde sendt til Stockholm via det svenske gesandtskab. Nu omfattede Lybecks rapport to tætte sider med oplysninger om den hidtidige svenske ministrygningsindsats uden for landets territorialfarvand i Kattegat.²² Det praktiske de facto-alliancesamarbejde med formål at stryge de krigsførendes minefelter i internationalt farvand, før de truede egen skibsfart og fiskeri, var nu virksomt fra regerings- ned til flotille- og skibsniveau.

---

21 Ibid., Chefen for Torpedobaaden *Flyvefisken*, Skagen 25.9.1918, nr. 194 til Flaadens Overkommando; Chefen for Torpedobaaden *Flyvefisken*, Skagen 29.9.1918, nr. 206 til Flaadens Overkommando; Chefen for Torpedobaaden *Flyvefisken*, Skagen 6.10.1918, nr. 225 til Flaadens Overkommando; Chefen for Torpedobaaden *Flyvefisken*, Skagen 13.10.1918, nr. 237 til Flaadens Overkommando; Marinestaben, Sagsakter 1914-1919, Pk. 33, Chefen for Torpedobaaden *Flyvefisken*, Skagen 16.10.1918, nr. 241 til Flaadens Overkommando; Kungl. Sjöforsvars Departementets Kommando-Expedition, No. 457 H, Förtrölig af 21.10.1918 til Marineministeriet, Köpenhamn.

22 Rigsarkivet, Marinestaben, Sagsakter 1914-1919, Pk. 32, Kungl. Sjöforsvars Departement No. 876 af 16.9.1918 til Marineministeriet, Köpenhamn; Kungl. Sjöforsvars Departement No. 410H af 25.9.1918 til Marineministeriet, Köpenhamn (begge kontraserede af Otto Lybeck).

Da Otto Lybeck kom til København som kontreadmiral og chef for Kystflåden i sommeren 1926, var også Rechnitzer blevet kontreadmiral i stillingen som direktør for Marineministeriet. Lybeck ses midt i billedet siddende på sofaen. I stolen til venstre ses kaptajn Frederik Pontoppidan, marineministeriets altnuligmand, som vi senere skal møde under Rechnitzers brobygning til den tyske marineledelse. Yderst til venstre står Arnbergers forgænger som marineattaché i Berlin, København og Helsingfors, den meget nordisksindede August "Aug." Giron. (Fotoet er fra Pontoppidans fotoalbum med billeder fra tiden i Marineministeriet, nu i privat eje)

Forholdet i 1920'erne

Vi kommer tilbage til Otto Lybeck i den efterfølgende artikel om Arnberger-sagen, hvor hans rolle var bestemt af hans stillinger igennem 1920'erne. Han fortsatte som chef for Søforsvarsdepartementets kommandoekspedition indtil 1921, hvor han i et halvt år var marineminister. Han havde sejlende tjeneste som chef for en panserskibsdivision i 1922-23 og blev derefter i 1923-24 blandt andet anvendt som sagkyndig i arbejdet med en kommende forsvarsordning. Derefter var han chef i Karlskrona i et år og overtog i december 1925 kommandoen over for Kystflåden, dvs. den svenske marines hovedstyrke. I sommeren 1926 aflagde hans flåde et besøg i København og Helsingør i forlængelse af den danske flådes besøg i Stockholm året før. Under sit besøg gav Lybeck et interview til *Berlingske Tidende* på flagskibet *Sverige*. Under samtalen bemærkede journalisten, at kobberstikkene på væggen i admiralens salon var fra russisk-svenske krige på trods af de danske og svenske flåders fælles historie. Lybeck reagerede straks:

“Nej nu er Aanden en anden. Nu er de to Folk saa venskabeligt knyttet til hinanden, som maaske ingen andre Nationer. Det Frændskab og Venskab har ogsaa under dette Besøg givet sig de skønneste Udslag, føjer Admiralen til med en Varme og Inderlighed, der uvilkaarligt rører. Det Modtagelse, vi har faaet her i København, udtaler han, har overtruffet alle Forventninger, den overstrømmende Venlighed, vi har mødt baade fra Myndighedernes Siden og fra det almindelige Publikum. Alene den umiddelbare Gæstfrihed, der straks favnede os imøde, da de mange, mange Mennesker inde fra Kajen vinkede med Lommetørklæder ved vort Komme hertil. Det var et uforglemmeligt Træk, som skrev sig dybt ind i vore Hjerter...”²³

Den fungerende chef for den danske marinestab, orlogskaptajn Paul Ipsen, udtalte til *Nationaltidende*,

“at under Verdenskrigen lærte de to Folk, hvor meget de kunde gavne hinanden ved gensidig Støtte ... Hver vogtede sin Side af Sundet, og Blikket blev aabent for, at vore Interesser, Pligter og Rettigheder i mangt og meget er af samme Art.

Med Hensyn til Nutiden og Fremtiden synes meget at tale for, at de to Landes strategiske Fællesinteresser og Stilling som Medlemmer af Folkeforbundet kan føre til et endnu intimere Samarbejde...”²⁴

Fra april 1927 blev Lybeck chef for Marinestaben, fra slutningen af 1932 som viceadmiral.²⁵ Det var ham, der i de år denne og næste artikel behandler, fastlagde rammen for den svenske marines samarbejde med såvel den danske som den tyske marine.

Holdningen til samarbejdet med danskerne knyttede sig ikke kun til Lybeck. Hvor tæt forholdet var mellem de to marinere efter krigen, kan bedst illustreres ved den tillid, der i 1920'erne blev vist danskerne på det felt, der i perioden blev opfattet som afgørende for værnets operative effekt: de tekniske detaljer og skyderesultater for det svære skibsartilleri. På trods af, at dette naturligt var et område, man holdt for sig selv, fik den danske Chef for Søartilleriet, kommandør Poul Erhard Saabye, i 1922 adgang til at følge det nye svenske panserskib *Drottning Victorias* artilleriprøver. To år efter fulgte kommandøren den svenske artilleriskoleeskadres øvelser på søsterskibet *Sverige*, og i 1929 var han med det andet søsterskib *Gustav V* for at overvære skydning med luftværnsskyts. De tre skibe dannede den svenske flådes rygrad.²⁶ Den tillid, svenskerne her viste, var i modsætning til foredragssamarbejdet af langt mere end af symbolsk og kammeratskabsmæssig betydning.

23 *Berlingske Tidende, Aften*, den 24.7.1928, “Hos den svenske eskadrechef”.

24 Tirsdag morgen den 20.7.1916 i artiklen “Det svenske flådebesøg”.

25 <https://sok.riksarkivet.se/Sbl/Mobil/Artikel/9943>.

26 Topsøe-Jensen, T.A. & Emil Marquard, Officerer i den dansk-norske Søetat 1660-1814 og den danske Søetat 1814-1932. Andet Bind, (H. Hagerup, København 1935), pp. 431 f.

Dette praktiske samarbejde blev også set som naturligt af danskerne, for i disse år fra 1925 til 1927 gennemarbejdede den danske marinestab mulighederne for direkte operativt samarbejde med den svenske flåde i rammen af de krigsspil, der fandt sted i årenes første måneder. Samarbejdet ville i givet fald ske i Folkeforbundsramme og kunne enten være rettet mod Sovjetunionen eller mod Tyskland. Den danske marinestab forudså herunder også, at den mindre danske flåde kunne komme under svensk kommando.²⁷

Det var i denne ramme af tillid som mellem de facto-våbenbrødre og kolleger, at vi skal se de svenske marineattachéers muligheder for at hente oplysninger i København igennem helt åbenhjertige diskussioner. Hvor fuldstændigt tillidsforholdet var, kan illustreres af de indberetninger, som marineattachéen i 1926 og indtil efteråret 1927, August Giron, sendte hjem til Stockholm. Her er det klart, at han gives adgang til danskernes mest følsomme oplysninger, herunder om hvordan den danske marine i detaljer forestillede sig og øvede at forsvare Sjælland mod sølandsætning.²⁸

Giron sendte i maj 1926 som bilag til sin indberetning om den danske flådes situation den danske kaptajn, senere kommandør, Hans Jørgen Rasmussens opgaveløsning af "*Hvilke Betragtninger taler for, at den danske og den svenske Flaade kan komme til at samvirke i Krig mod den tyske Flaade, saaledes som de politiske Konstellationer har formet sig efter Verdenskrigen*".

Opgaven fastslog i afslutningen de principper, der skulle anvendes ved et samarbejde. Det analyserede den udenrigspolitiske situation i forhold til Rusland og Tyskland. Om det sidste konstaterede Rasmussen korrekt, "*at Tysklands indtrædelse i Folkeforbundet kun er en Manövren for at opnaa ogsaa militære Fordele for Landet, saasom Fritagelse for Kontrol af Militærstyrkerne ... Tyskland (önsker) kun Fred og Ro, for at kunne forberede sig på næste Krig*". Rammen, Rasmussen beskrev, var en krig, hvor Tyskland og Rusland var allierede mod Folkeforbundet.

I en sådan konflikt blev Øresund en bekvem og direkte adgangsvej for Vestmagterne til Østersøen. Ganske vidst var det ikke dybt nok til slagskibene, men situationen gjorde det ikke nødvendigt at bruge disse. For Polen og de baltiske lande var forbindelsen gennem Sundet afgørende. I en sådan konflikt mod både Tyskland og Rusland ville Danmark og Sverige være knyttet tæt sammen. Rasmussen konstaterede, at den blotte viden i Tyskland om en dansk-svensk alliance muligvis ville afskrække et angreb, men med de væbnede danske styrkers ringe forfatning var landet meget lidt værd som allieret. Hvis der blev tale om et samar-

---

27 Clemmesen, Michael H., *Sønderjyllands forsvar og Lembourns spionage. Om skiftet i 1928-29 tilbage til Tyskerkursen fra småflirt med fransk alliance* (Syddansk Universitetsforlag, Odense 2019), pp. 129-140.

28 KrA, Marinestaben, Utrikesafdelningen, Serie E III 1, Marinattachérapporter, Tyskland 1926-1927, Volym 5, eksempelvis. Kungl. Svenska Beskickningen, Marinattachén, Rapport nr. 69 (Giron), Stabsrapport, Strängt förtroligt, af 18.10.1926 till Statsrådet och Chefen för Kungl. Förvarsdepartementet.

bejde, ville det naturligt ske under en svensk admiral.²⁹ Reelt drejede Rasmussens analyse sig om det samspil, der hver vinter blev øvet i Marinestabens krigsspil. Hans hensigt var dog også at pege på, at den danske flåde måtte forstærkes snarere end at blive reduceret for at blive allianceværdig.

Også andre søofficerer argumenterede for et nordisk militært samarbejde. Giron afløser, Nils Arnberger, sendte i slutningen af oktober 1929 artiklen "Forsvarspolitisk Samarbejde mellem de nordiske Riger" hjem, som den danske kommandørkaptajn Godfred Hansen havde fået optaget i *Nationaltidende*. Hansen var stabschef i Eskadren, dvs. flådens udrustede styrke. Han så truslen fra Rusland som det centrale sikkerhedsproblem for de skandinaviske lande og resten af Vesteuropa, men så længe de baltiske lande og Finland eksisterede, var det sømilitære problem begrænset til Den Finske Bugt. Både Norge og specielt Sverige skulle bidrage til forsvaret af Finlands østgrænse. Den svenske flåde skulle koncentrere sig om indsatsen i Finske Bugt, hvilket ville blive lettere, hvis Danmark dækkede landets Kattegatkyst og sendte sine undervandsbåde frem til farvandene omkring Bornholm.³⁰

Summary

Until the crises during the five years before the outbreak of the Great War the relations between the three Nordic States and their navies had been formal, with Swedish views tainted by bitterness against Norway following the dissolution of the union between the two states in 1905 and indifference towards Denmark due to the weak state of the Danish Navy.

This changed from 1915 onwards. During the war the three kings met with their delegations to coordinate neutrality policy and develop co-operation, and the three Naval Ministeries regularly exchanged information to contain the risks from floating mines. The Danish commander Hjalmar Rechnitzer of the Danish ministry had been a very effective manager of the new and growing Danish submarine weapon, and Sweden sent two officers on a fact-finding visit in early 1917. Rechnitzer used the visit to propose a programme with officers from the navies visiting each other to give lectures to the officers of the naval bases of the two other countries. The response from Rechnitzer's colleague in the Swedish Ministry, commander Otto Lybeck, and his contact in Norway were positive, but the start of the exchange of lecturers had to wait until the end of the war.

By early 1918 the ever closer co-operation between the Nordic States had been noted by the foreign diplomats, and in March 1918 the British Military Attaché

---

29 Ibid., Rapport nr. 61 (Giron), Stabsrapport, Förtrolig, af 4.5.1926 til Statsrådet och Chefen för Kungl. Försvarsdepartementet, Bilag 3.

30 KrA, Marininstaben, Utrikesavdelningen, Serie E III 1, Marinattachérapporter, Tyskland 1927-1930, Volym 7, Kungl. Svenska Beskickningen, Köpenhamn, Rapport nr. 4/1929 (Köpenhamn), Stabsrapport af 29.10.1929 til Statsrådet och Chefen för K. Försvarsdepartementet.

in Copenhagen, lieutenant-colonel Harry Wade, had finished work on a memorandum analyzing the pros and cons of a formal Scandinavian League of Sweden, Denmark, Norway and possibly Finland, integrating the defence and economic efforts of the states. Wade concludes with recommending a Swedish-Danmarks defence cooperation, however the Swedish Minister in Stockholm, Èsme Howard” wanted to focus on an economic co-operation that included Finland if possible to break German links to the Nordic and Baltic Sea states.

Wade’s memo is general and theoretical, and when an alliance-like co-operations did develop later in 1918, it would be a common Swedish-Danish mine-sweeping effort in Kattegat using the Danish Skagen harbour as a common base to clear an English mine-field.

After the war the Swedish-Danish naval co-operation deepened further to include the then very sensitive field of naval heavy gunnery control.